

Agata Koziol

System administracji spadku w porządkach prawnych państw kręgu anglosaskiego

1. Wprowadzenie

Anglosaski system administracji spadku (*administration of estates*) jako sposób nabycia spadku jest przeciwstawiany romanistycznej koncepcji sukcesji uniwersalnej. W systemach prawnych państw opartych na *common law* pierwszoplanową rolę odgrywiają egzekutor testamentu bądź administrator¹ spadku, na których przechodzi spadek z chwilą jego otwarcia. Ich stanowisko prawne różni się znacznie od tego, jakie w systemach państw tradycji romańskiej bądź germańskiej posiada wykonawca testamentu, co wynika bezpośrednio z „właścicielskiego” charakteru uprawnienia (choć o wyraźnie ograniczonym zakresie i zasięgu czasowym), jakie przysługuje egzekutorowi testamentu bądź administratorowi spadku.

Zgodnie z prawem angielskim (którego rozwiązania stanowią równocześnie trzon regulacji obowiązujących w poszczególnych stanach USA),

¹ Stosownie do propozycji przedstawionej przez M. Pazdana, posługiwać się będę w niniejszym artykule terminem egzekutor jako odpowiednikiem angielskiego słowa *executor*. Choć tłumaczenie takie może budzić poważne wątpliwości z językowego punktu widzenia, jednak pozwala na zaakcentowanie istotnych odrębności między instytucją wykonawcy testamentu, występującą w kontynentalnych systemach prawnych, a jurydyczna konstrukcją *personal representative*, którym może być zarówno *executor* jak i administrator, przewidzianą w systemach prawnych anglosaskich. Tak M. P a z d a n, [w:] *Kolizyjnoprawna problematyka nabycia spadku*, Studia Cywilistyczne, t. XXIII, Warszawa-Kraków 1974, s. 136, przypis 35.

w stosunku do każdego spadku musi być ustanowiony *personal representative*, którym jest w zależności od okoliczności egzekutor testamentu bądź administrator spadku². Jeżeli egzekutor został powołany w testamencie, to spadek przechodzi na niego z chwilą otwarcia. Jeżeli zaś testator nie wskazał takiej osoby, testament lub rozrządzenie dotyczące powołania egzekutora są nieważne lub też dziedziczenie odbywa się na podstawie ustawy, spadek w pierwszej kolejności przechodzi na urzędnika sądowego zwanego *the Public Trustee*, a dopiero po powołaniu przez sąd administratora spadku, na ten ostatni podmiot³. Tym samym wyeliminowane zostały takie sytuacje, kiedy spadek miałby pozostawać przez jakiś czas bez „właściciela”.

Z tego względu można spotkać się dość często z poglądem, że system administracji spadku jest korzystniejszy dla wierzycieli od systemu opartego na sukcesji uniwersalnej, ponieważ nawet wtedy, gdy nie wiadomo w chwili śmierci spadkodawcy, kto jest spadkobiercą, to wierzyciel wie, do kogo kierować roszczenia o spełnienie świadczenia, nawet jeśli spadkodawca nie wyznaczył egzekutora⁴.

Egzekutor testamentu, jak też i administrator spadku, nie jest wprawdzie spadkobiercą w ścisłym tego słowa znaczeniu, lecz to właśnie na ten podmiot przechodzi spadek po śmierci spadkodawcy. Pamiętać przy tym należy, że nabycie spadku przez egzekutora i administratora nie jest nabyciem ostatecznym, lecz są oni jedynie powiernikami⁵. Mają obowiązek zapewnić spłatę długów spadkowych, a następnie rozdysponować pomiędzy beneficjentów spadkowych to, co zostanie z masy spadkowej. Mogą pozywać w celu odzyskania majątku spadkodawcy lub być pozywani przez wierzycieli spadkodawcy⁶. Z chwilą zakończenia administracji spadku, beneficjenci spadkowi uzyskują przeciwko osobom spr-

² R.A.D. Urquhart, K.F.C. Baker, [w:] *Régimes Matrimoniaux. Successions et Libéralités dans les relations internationales et internes*, red. M. Verwilghen, S. Mahieu Bruxelles 2003, s. 2248; K. Lipstein, *Das Haager Abkommen über die internationale Abwicklung von Nachlässen*, *Rabels Zeitschrift* 1975, z. 3, s. 31; J.B. Clark, D.H. Parry, *The law on succession*, London 1988, s. 140.

³ R.A.D. Urquhart, K.F.C. Baker, [w:] *Régimes...*, s. 2248.

⁴ R.A.D. Urquhart, K.F.C. Baker, [w:] *Régimes...*, s. 2248; J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 140.

⁵ M. Pazdan, *Kolizyjnoprawna...*, s. 136.

⁶ R.A.D. Urquhart, K.F.C. Baker, [w:] *Régimes...*, s. 2248.

wującym administrację roszczenie o wydanie majątku pozostałego po spłaceniu długów spadkowych. Charakter prawa podmiotowego, z którego wynika to roszczenie, jest sporny w doktrynie, ale najczęściej jest ono porównywane do tego, które przysługuje zapisobiorcom w systemach prawnych państw kontynentalnych⁷. Nie ulega natomiast wątpliwości, że w okresie administracji beneficjenci spadkowi nie mogą rozporządzać przedmiotami majątkowymi wchodzącymi w skład spadku. Do czasu zakończenia administracji przysługuje im co najwyżej ekspektatywa, której treścią jest stan oczekiwania na nabycie powyższego roszczenia⁸.

W prawie polskim i innych systemach opartych na romańskiej koncepcji sukcesji uniwersalnej, spadek przechodzi z chwilą jego otwarcia na spadkobierców (ustawowych lub testamentowych), co potwierdza sąd, wydając postanowienie o charakterze deklaratoryjnym, wieńczące postępowanie o stwierdzenie jego nabycia. W prawie angielskim do tego, aby potwierdzić uprawnienia egzekutora bądź powołać administratora konieczne jest uzyskanie przez *personal representative* specjalnego certyfikatu, wydawanego przez urzędników głównego lub okręgowego rejestru certyfikatów Sądu Najwyższego (*principal probate registry*) lub *district probate registry of the High Court of Justice*). Egzekutorowi wydawany jest tzw. *grant of probate* na podstawie informacji uzyskanych z rejestru testamentów, natomiast administrator musi uzyskać *letter of administration*⁹.

Spadkodawca może powołać w testamencie więcej niż jednego egzekutora. To samo dotyczy sądu ustanawiającego administratora spadku. Są oni najczęściej wyznaczani dla różnych części majątku spadkowego, w sytuacji gdy jeden egzekutor lub administrator nie byłby w stanie poradzić sobie z administrowaniem całością, ze względu na wielkość i zróżnicowanie poszczególnych części masy majątkowej.

Zdarzyć się też może i tak, że spadkodawca powoła kilku egzekutorów do administrowania tą samą częścią majątku spadkowego lub całym spadkiem, bez rozgraniczania zakresu ich kompetencji. W takiej sytuacji stosuje się zasadę, zgodnie z którą każdy egzekutor może działać samodzielnie, z wyłączeniem czynności prawnych dotyczącymi nieruchomości, odnośnie do których wymagane jest bądź współdziałanie wszystkich

⁷ M. Pazdan, *Kolizyjnoprawna...*, s. 135 i nast.

⁸ Tamże.

⁹ R.A.D. Urquhart, K.F.C. Baker, [w:] *Régimes...*, s. 2248.

egzekutorów, bądź upoważnienie sądu. Choć brak jest regulacji prawnej, która przewidywałaby maksymalną liczbę egzekutorów, jaką powołać może spadkodawca, to jednak *grant of probate* (dokument potwierdzający kompetencje egzekutora) na mocy ustępu 115 ust. 1 *Supreme Court Act* z 1981 r. otrzymać może jedynie czterech egzekutorów wyznaczonych do administrowania tą samą częścią majątku spadkowego¹⁰. W takiej sytuacji kolejny egzekutor, choć powołany przez spadkodawcę do pełnienia tej funkcji, nie otrzymując *grant of probate*, nie będzie mógł dowieść swoich uprawnień, przez co niemożliwe będzie wykonywanie przez niego jakichkolwiek czynności związanych z administrowaniem spadku¹¹.

2. Powołanie egzekutora

Egzekutorzy testamentu wskazywani są przez spadkodawcę w testamencie. Powołanie to może mieć charakter wyraźny lub dorozumiany¹². Może być dokonane pod warunkiem, a także ograniczone do określonej części majątku. Najczęściej spotykane jest powołanie wyraźne, tzn. polegające na tym, że w testamencie wymieniona jest określona osoba, ze wskazaniem, że ma tę funkcję pełnić. Czasem jednak spadkodawca nie nazwie takiej osoby egzekutorem, ale z powierzonych jej mocą testamentu praw i obowiązków będzie wynikało, że ma tę funkcję pełnić. Spadkodawca może również upoważnić oznaczoną osobę do wyznaczenia egzekutora testamentu. Uprawnienie takie może przysługiwać np. beneficjentowi spadkowemu lub każdemu z kilku egzekutorów na wypadek śmierci jednego z nich¹³. W pewnych przypadkach sąd ma prawo do wyznaczenia *personal representative* na miejsce wszystkich lub niektórych egzekutorów lub też dodatkowych egzekutorów, uprawnionych do działania obok tych, których spadkobierca powołał w testamencie¹⁴. Warto przy tym zauważyć, że wyznaczony przez sąd *personal representative* pełni funkcję egzekutora od dnia powołania, jeśli ma działać obok egzekutora wyznaczonego przez spadkodawcę, w przeciwnym razie będzie on administratorem. Sytuacja taka będzie miała miejsce przede wszystkim w przypadku nieruchomości

¹⁰ Tamże.

¹¹ J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 145.

¹² R.A.D. Urquhart, K.F.C. Baker, [w:] *Régimes...*, s. 2248.

¹³ J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 143.

¹⁴ Tamże, s. 143.

gruntowej obciążonej prawem osób trzecich (tzw. *settled land*), kiedy to dodatkowym egzekutorem może zostać osoba, która jest uprawniona z tytułu tego obciążenia. Podobna reguła dotyczy dożywotniego prawa do korzystania z określonego składnika majątkowego, wchodzącego w skład spadku (tzw. *life interest*), kiedy na egzekutora powołana zostanie osoba, której to prawo przysługuje. Również wtedy, gdy beneficjent spadkowy jest niepełnoletni, sąd ma prawo do ustanowienia jednego lub kilku dodatkowych *personal representatives* do działania przez okres niepełnoletności beneficjenta spadkowego, jeżeli spadkodawca ustanowił tylko jednego egzekutora¹⁵.

Wskazując w rozrządzeniu ostatniej woli określoną osobę jako przyszłego egzekutora, testator kieruje się przede wszystkim zaufaniem, jakim darzy tę osobę, dlatego też prawa i obowiązki związane z pełnieniem tej funkcji nie mogą co do zasady przejść na inny podmiot. Jest jednak jeden wyjątek wprowadzony mocą art. 7 *Administration of Estates Act* z 1925 r., zgodnie z którym w sytuacji gdy spadkodawca ustanowił jedyne go egzekutora, który uzyskał *grant of probate*, a następnie zmarł, pozostawiając testament, w którym również powołał egzekutora, ten ostatni z chwilą uzyskania *grant of probate* staje się z mocy prawa nie tylko egzekutorem osoby, która powołała go do pełnienia tej funkcji, lecz także w odniesieniu do pierwszego spadku. Zatem, w myśl powyższej zasady, ostatni egzekutor „nieprzerwanego łańcucha reprezentacji” (*unbroken chain of representation*) jest egzekutorem testamentu każdego poprzedniego testatora¹⁶. Jeżeli jednak osoba powołana na egzekutora pierwszego testamentu nie chce pełnić tej funkcji, musi odmówić przyjęcia *probate* także w odniesieniu do majątku osoby, która powołała ją na egzekutora swojego testamentu¹⁷.

Powyższa reguła „nieprzerwanego łańcucha reprezentacji” nie znajdzie jednak zastosowania w sytuacji, gdy zmarły egzekutor nie ustanowił nikogo na swoje miejsce lub nie sporządził testamentu. W takiej sytuacji konieczne jest ustanowienie zarządcy przez sąd.

Egzekutorem może być zarówno osoba fizyczna, jak i prawna¹⁸. Nie może nim być jednak osoba niepełnoletnia, jak też osoba niezdolna do

¹⁵ J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 140.

¹⁶ J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 144.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ R.A.D. Urquhart, K.F.C. Baker, [w:] *Régimes...*, s. 2248.

prowadzenia swoich spraw ze względu na fizyczne lub psychiczne upośledzenie. W takich sytuacjach, mimo powołania jej w testamencie na egzekutora nie uzyska ona *grant of probate* tak długo, jak długo trwa owa niezdolność¹⁹.

Takie okoliczności, jak ogłoszenie upadłości, pozbawienie praw publicznych, prawomocny wyrok skazujący w odniesieniu do osoby wskazanej przez spadkodawcę w testamencie, nie mają wpływu na możliwość bycia egzekutorem. Jednakże na mocy art. 116 *Supreme Court Act* z 1981 r., sąd ma prawo w uzasadnionych okolicznościach odmówić wydania takiej osobie *grant of probate* i wyznaczyć w jej miejsce administratora²⁰.

Osoba wskazana w testamencie jako egzekutor może nie przyjąć tej funkcji²¹. Odmowa staje się skuteczna z chwilą wpisu do rejestru certyfikatów spadkowych²². Jeżeli jednak przyjmie ona *grant of probate* w sposób wyraźny lub też przez faktyczne podjęcie działań w stosunku do majątku spadkodawcy, wskazujących na zamiar przyjęcia tej funkcji, odrzucenie jest już niedopuszczalne²³.

Nie jest też dopuszczalna zgoda na pełnienie funkcji egzekutora testamentu jedynie w odniesieniu do części majątku spadkowego, w pozostałym zaś zakresie odmowa przyjęcia tego obowiązku²⁴.

Osoba powołana w testamencie do pełnienia funkcji egzekutora musi w terminie 6 miesięcy od śmierci testatora oświadczyć, czy tę funkcję przyjmuje i przyjmując *grant of probate*. Jeżeli tego nie czyni, może zostać wezwana przez sąd lub jakąkolwiek osobę mającą interes prawny do złożenia stosownego oświadczenia woli. Jeżeli kandydat na egzekutora w określonym terminie nie złoży takiego oświadczenia, wówczas może być ukarany karą grzywny lub aresztu za obrazę sądu²⁵.

Trzeba również pamiętać o tym, że z ważnych powodów sąd może odwołać egzekutora testamentu w trakcie sprawowania przez niego ad-

¹⁹ J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 144.

²⁰ Tamże, s. 147.

²¹ R.A.D. Urquhart, K.F.C. Baker, [w:] *Régimes...*, s. 2248.

²² Tamże, s. 149.

²³ P. Birks, *English Private Law*, Oxford 2000, s. 576; J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 148.

²⁴ J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 149.

²⁵ J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 149.

ministracji spadkiem i wyznaczyć inną osobę do pełnienia tej funkcji, jednakże już w roli administratora²⁶.

3. Powołanie administratora

Administratora powołuje sąd, wydając *letter of administration*. Sytuacja taka będzie miała miejsce wtedy, gdy spadkodawca nie pozostawił testamentu lub też gdy testator nie dokonał rozrządzenia, którego treścią byłoby ustanowienie egzekutora testamentu albo jeżeli osoba taka została co prawda wskazana, lecz nie uzyskała *grant of probate*²⁷.

Prawo angielskie zawiera katalog osób, które mogą zostać administratorami, z tym zastrzeżeniem, że pierwszeństwo w objęciu takiej funkcji mają osoby wymienione na pierwszej pozycji, zaś w przypadku braku takich osób lub nieprzyjęcia tego obowiązku przechodzi on na osoby umieszczone na dalszej pozycji.

Ustalanie, kto może pełnić funkcję administratora należy rozpocząć od sprawdzenia, czy spadkodawca zmarł nie pozostawiając testamentu lub czy sporządził wprawdzie testament, lecz nie powołał egzekutora albo rozrządzenie w tym przedmiocie było nieważne.

Zgodnie z regułą 20 *The Non-Contentious Probate Rules* z 1987 r., odnoszącą się do drugiego przypadku, w pierwszej kolejności administratorem może zostać osoba powołana przez spadkodawcę w testamencie jako egzekutor, lecz nie przyjęła tego obowiązku, w dalszej zaś kolejności beneficjenci spadkowi i ich *personal representatives*²⁸, natomiast, stosownie do treści Reguły 22 *The Non-Contentious Probate Rules*, gdy spadkodawca nie sporządził testamentu, administratorem mogą być osoby bliskie spadkodawcy: małżonek, rodzeństwo, wstępni, zstępni. Warto zauważyć, że katalog ten pokrywa się z kręgiem uprawnionych do dziedziczenia ustawowego²⁹.

Jak widać zarówno w jednym, jak i w drugim przypadku administratorem powinna zostać osoba, która prawdopodobnie uzyska ze spadku

²⁶ P. Birks, *English Private Law...*, s. 576.

²⁷ R.A.D. Urquhart, K.F.C. Baker, [w:] *Régimes...*, s. 2249.

²⁸ J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 153 R.A.D. Urquhart, K.F.C. Baker, [w:] *Régimes...*, s. 2249.

²⁹ J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 155.

jakąś korzyść. Uzasadnieniem regulacji tej treści jest chęć uniknięcia konfliktów związanych z administracją majątku spadkowego, a wydaje się, że osiągnięcie takiego stanu rzeczy jest możliwe przez powołanie na stanowisko administratora spadku osoby najbardziej zainteresowanej w prawidłowym wykonywaniu zarządu (potencjalnego spadkobiercę)³⁰. Jednakże sąd ma prawo pominąć osobę, która – zgodnie z powyższym katalogiem oraz regułami pierwszeństwa – powinna być administratorem spadku i wyznaczyć do pełnienia tej funkcji osobę uprawnioną do jej objęcia w dalszej kolejności, jeśli uzna to za konieczne, ze względu na szczególne okoliczności³¹.

Osoba uprawniona do tego, żeby stać się administratorem przyjmuje prawa i obowiązki związane z tą funkcją przez przyjęcie *letter of administration*. Nie jest jednak możliwe, inaczej niż w przypadku egzekutora testamentu, aby kandydat na administratora skutecznie zmanifestował swą wolę objęcia funkcji poprzez czynności faktyczne³².

Podobnie, jak ma to miejsce przy *grant of probate*, *letter of administration* może być wydany nie więcej niż czterem osobom w odniesieniu do tej samej części majątku spadkowego.

Osoba powołana do pełnienia funkcji administratora może zrzec się tej funkcji, składając pisemne oświadczenie woli, które zostaje odnotowane w odpowiednim rejestrze. Inaczej niż w odniesieniu do egzekutora, nie przewidziano możliwości automatycznego przejścia tej funkcji na inną osobę w przypadku śmierci administratora dotychczasowego³³.

4. Prawa i obowiązki *personal representative*

Administracja majątkiem spadkowym na gruncie systemów prawnych państw kręgu anglosaskiego może być rozumiana w dwojaki sposób: wąski lub szeroki. W węższym tego słowa znaczeniu przez administrację rozumie się czynności zmierzające do zebrania majątku spadkodawcy (*the collecting of assets*) i spłaty długów spadkowych (*the payment of debts*),

³⁰ M. Rheinstein, *The Law of Decedents' Estates*, Chicago 1947, s. 651; R.A.D. Urquhart, K.F.C. Baker, [w:] *Régimes...*, s. 2249.

³¹ J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 158.

³² Tamże.

³³ J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 156.

natomiast w szerszym znaczeniu obejmować będzie również rozdzielenie majątku pomiędzy poszczególnych beneficjentów spadkowych (*the distribution of the residue*)³⁴. W angielskim *Administration of Estates Act* z 1925 r. termin administracja rozumiany jest wąsko³⁵, jednakże w innych systemach prawnych wzorowanych na rozwiązaniach angielskich regulacja tego zagadnienia bywa różna.

W dużej mierze to od woli spadkodawcy zależy, jakie prawa i obowiązki ma egzekutor, ale sąd może ograniczyć jego uprawnienia, wydając *grant of probate* obejmujący tylko część majątku lub na określony czas. Jednakże co do zasady *probate* jedynie potwierdza powołanie danej osoby na egzekutora oznaczonego testamentu, stąd ma ona prawo do dokonywania pewnych czynności³⁶ przed jej zatwierdzeniem, natomiast kandydat na administratora nie może rozpocząć wykonywania swoich obowiązków przed uzyskaniem *letter of administration*.

Jeśli spadkodawca nie postanowi inaczej, do obowiązków egzekutora należy zebranie majątku spadkodawcy, spłata długów spadkowych i rozdzielenie pozostałego majątku między beneficjentów spadkowych, stosownie do woli spadkodawcy. Uwaga ta odnosi się odpowiednio do administratora, tyle tylko że dokonuje on podziału majątku zgodnie z regułami ustawowymi, a nie treścią testamentu.

Jako powiernik zarówno egzekutor testamentu, jak i administrator spadku mają ograniczone prawo do zarządu i rozporządzania przedmiotami majątkowymi wchodzącymi w jego skład. Wykonują je nie we własnym interesie, lecz zgodnie z wolą spadkodawcy i odpowiednimi przepisami, w interesie beneficjentów spadkowych. Prawo to wykonują jednak we własnym imieniu.

Zarówno egzekutor, jak i administrator mogą sprzedać poszczególne składniki majątkowe celem uzyskania środków na spłatę długów. Mają również prawo przeniesienia na beneficjenta spadkowego innej części majątku niż ta, która została przeznaczona mu w testamencie, o ile wyrazi na to zgodę. Poza tym wyjątkiem *personal representative* przenosi na

³⁴ R.H. Graveson, *The Conflict of Laws*, London 1974, s. 514.

³⁵ P. Birks, *English Private Law...*, s. 513.

³⁶ Osoba taka może w szczególności wykonać polecenie spadkodawcy związane z jego pogrzebem.

beneficjentów spadkowych poszczególne składniki majątkowe, stosownie do treści testamentu lub reguł dziedziczenia ustawowego. Dokonuje tego zgodnie z ogólnymi zasadami, odnoszącymi się do czynności prawnych *inter vivos*³⁷.

Personal representative nie ma obowiązku przeniesienia na beneficjentów spadkowych jakiegokolwiek części majątku spadkowego przed upływem jednego roku od chwili śmierci spadkodawcy. Jest to tzw. rok egzekutora (*the executor's year*), podczas którego może on wykonywać zadania związane z administracją spadku nie niepokojony przez ewentualnych beneficjentów spadkowych. Oczywistym jest jednak to, że w przypadku ukończenia administracji spadkiem przed upływem roku, mimo że nie jest do tego obowiązany, *personal representative* przeniesie odpowiednie składniki majątkowe na beneficjentów spadkowych przed upływem tego okresu.

W prawie angielskim nie czyni się rozróżnienia na czynności zwykłego zarządu oraz czynności przekraczające ten zakres w odniesieniu do administracji majątkiem spadkowym. *Personal representative* wykonuje zarząd samodzielnie, nawet jeżeli zostało ustanowionych kilku egzekutorów testamentu lub administratorów spadku. Dla niektórych czynności może być wymagana zgoda pozostałych *personal representatives* lub sądu, ale jedynie w ściśle określonych prawem przypadkach. Podobne regulacje występują w porządkach prawnych poszczególnych stanów USA.

Co do zasady zarząd majątkiem spadkowym dokonywany jest bez udziału sądu. Jednak w razie potrzeby zarówno egzekutor, jak i administrator mogą zwrócić się do niego o pomoc. Ponadto na każde żądanie sądu są zobowiązani przedłożyć spis inwentarza i sprawozdanie z dotychczasowej działalności.

Zarówno egzekutor, jak i administrator mogą powierzyć wykonywanie zarządu majątkiem spadkowym osobie trzeciej, np. *solicitorowi*. W tej sytuacji *personal representative* nie będzie ponosił odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną nienależytym sprawowaniem zarządu majątkiem spadkowym, o ile udowodni, że nie ponosi winy w wyborze.

Masa spadkowa stanowi odrębny majątek w stosunku do majątku *personal representative*. Wydaje się to oczywiste z tego względu, że *personal*

³⁷ R.A.D. Urquhart, K.F.C. Baker, [w:] *Régimes...*, s. 2250.

representative posiada jedynie pozycję powiernika, a więc działa w cudzym interesie, a jego zadaniem jest likwidacja majątku³⁸.

Za zobowiązania związane z wykonywaniem zarządu egzekutor lub administrator odpowiada zarządzanym majątkiem, natomiast za szkody powstałe wskutek nienależytego wykonywania zarządu odpowiada majątkiem osobistym³⁹.

Zgodnie z prawem angielskim, *personal representative* nie ma prawa do wynagrodzenia. Może żądać jedynie zwrotu uzasadnionych wydatków, jakie poniósł w związku z zarządaniem majątkiem spadkodawcy, jednakże spadkodawca może postanowić, że egzekutor otrzyma wynagrodzenie w określonej wysokości (tzw. *charging clause*). Ponadto zarówno egzekutor, jak i administrator mogą zawrzeć umowę z beneficjentami spadkowymi, na mocy której będą uprawnieni do wynagrodzenia. Również sąd może postanowić o przyznaniu *personal representatives* wynagrodzenia, a w odniesieniu do osób prawnych ma taki obowiązek.

5. Odmienności występujące w niektórych systemach prawnych kręgu anglosaskiego

Przedstawienie istoty różnic, jakie występują między prawem angielskim a opartymi na nim systemami prawnymi poszczególnych stanów USA, nie jest możliwe bez wcześniejszego odwołania się do genezy terminu *personal representative* i związanej z nim klasyfikację majątku na tzw. *personal* i *real property*.

Termin *personal representative* wywodzi się z czasów, kiedy w stosunku do *personal property*, w skład którego wchodziły ruchomości i dobra niematerialne, oraz do *real property*, na który składały się prawa i obowiązki dotyczące nieruchomości gruntowych⁴⁰, stosowało się inne reguły w zakresie sposobu dziedziczenia. Egzekutor lub administrator obejmował we władanie jedynie *personal property*, zaś nad *real property* nie miał żadnej kontroli, gdyż ta część majątku przechodziła na spadkobierców bezpośrednio. Różnice te usunięto w prawie angielskim mocą *Land Transfer Act* z 1897 r., poddając dziedziczenie *real property* takim samym

³⁸ J.B. Clark, D.H. Parry, *The law...*, s. 140.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ M. Rheinstein, *The Law...*, s. 637 i nast.

zasadom jak *personal property*. Jednakże mimo tego, że egzekutor testamentu lub administrator spadku stał się od tej pory również *real representative*, to jednak pozostawiono tradycyjny termin *personal representative* na określenie egzekutora testamentu lub administratora spadku⁴¹.

Jeżeli zaś chodzi o prawo amerykańskie, to zauważyć należy, że mimo iż angielska ustawa z 1897 r. nie mogła już objąć swym zakresem porządków prawnych poszczególnych stanów, to i tu dokonała się pewna ewolucja. Stosując kryterium sposobu przejścia na spadkobierców majątku wchodzącego w skład spadku, możemy wyróżnić trzy modele, jakie obecnie funkcjonują w poszczególnych stanach USA.

Po pierwsze, w nielicznych stanach utrzymano odrębne reguły dla *personal* i *real property* – system administracji spadku znajduje zastosowanie w odniesieniu do pierwszej grupy składników majątkowych, natomiast w stosunku do drugiej części majątku przewidziany jest zmodyfikowany system bezpośredniego dziedziczenia spadku przez spadkobierców. Taki model dziedziczenia funkcjonuje w Alabamie⁴² i Pensylwanii⁴³.

Najczęściej jednak spotykanym rozwiązaniem jest to, mocą którego nie dochodzi do zróżnicowania w sposobie dziedziczenia poszczególnych składników majątkowych w zależności od ich natury. Zgodnie z systemami prawnymi, w których przewidziano powyższy model, podobny zresztą do tego, który funkcjonuje w prawie angielskim, w chwili śmierci spadkodawcy majątek spadkowy przechodzi na *personal representative* i z tą chwilą nabywa on prawo do jego posiadania. Jednakże dość często zdarza się, że majątek ten lub pewien jego składnik w chwili śmierci spadkodawcy znajduje się we władaniu spadkobiercy. Z tego też względu w wielu stanach wprowadzono przepis, mocą którego *personal representative* może żądać wydania mu przez spadkobiercę takiego składnika majątkowego jedynie wtedy, gdy jest to niezbędne dla wykonania czynności związanych z administracją spadku⁴⁴. W odniesieniu do *real property* przeważa na-

⁴¹ S.J. Baily, *The law of wills*, London 1968, s. 6 i nast.; R.A.D. Urquhart, K.F.C. Baker, *Régimes...*, s. 2249.

⁴² *Alabama Code*, Section 43-2-830 www.legislature.state.al.us (15.11.2005 r.).

⁴³ *Pennsylvania Code*, Title 20, § 301 www.legis.state.pa.us (15.11.2005 r.).

⁴⁴ M. Rheinstein, *The Law...*, s. 11 i nast.

tomiasz zasada, zgodnie z którą egzekutor testamentu lub administrator spadku nie ma prawa do posiadania tej części masy spadkowej, chyba że spadkodawca wyraził odmienną wolę w testamencie lub jeśli majątek ten lub jego część ma posłużyć do zaspokojenia roszczeń wierzycieli spadkodawcy (zasada pierwszeństwa w zaspokojeniu wierzycieli z *personal property*)⁴⁵.

Wreszcie wyróżnić możemy trzeci model administracji spadku występujący w porządkach prawnych niektórych stanów USA, zgodnie z którym spadek przechodzi co prawda bezpośrednio na spadkobierców, jednakże egzekutor testamentu lub administrator spadku ma prawo do posiadania i sprzedaży poszczególnych składników majątkowych wchodzących w jego skład w takim zakresie, w jakim jest to konieczne dla prawidłowego wykonania obowiązków *personal representative*, wynikających z administrowania spadkiem, a w szczególności zaspokojenia wierzycieli. Rozwiązania takie funkcjonują m.in. w Kalifornii⁴⁶, Montanie⁴⁷ i Arizonie⁴⁸.

Zakres nadzoru sądu nad czynnościami *personal representative* jest w prawie amerykańskim szerszy niż w prawie angielskim. Dla dokonania wszelkich ważniejszych czynności wymagana jest zgoda sądu, w stosunku zaś do pozostałych czynności sąd sprawuje ogólną kontrolę. Jeżeli zarząd jest wykonywany przez dłuższy okres, to *personal representative* ma obowiązek składania okresowych sprawozdań, w każdym zaś przypadku składa on sprawozdanie końcowe, w którym przedstawia plan podziału majątku spadkowego, pozostałego po spłacie długów, między poszczególnych beneficjentów (zwanymi *distribuees*)⁴⁹.

Inaczej niż w prawie angielskim, *personal representative* zawsze ma prawo do otrzymania wynagrodzenia za świadczone przez siebie usługi, może jednak zrzec się go w całości lub w części⁵⁰.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ *California Probate Code*, Section 7000-7001 www.leginfo.ca.gov (15.11.2005 r.).

⁴⁷ *Montana Code*, Section 72-3-101(2) www.data.opi.state.mt.us (15.11.2005 r.).

⁴⁸ *Arizona Revised Statutes*, Chapter 3, Art. 1, 14 – 3101 www.azleg.state.az.us (15.11.2005 r.).

⁴⁹ M. Rheinstein, *The Law...*, s. 659.

⁵⁰ Tamże.

Pojawiający się niekiedy postulat wprowadzenia do polskiego prawa spadkowego instytucji administracji spadku wzorowanej na rozwiązaniach anglosaskich nie może zostać uwzględniony. *Prima facie* wydawać się może, że rozwiązania oparte na konstrukcji powiernictwa w odniesieniu do osoby sprawującej zarząd spadkiem pozwoliłyby na uniknięcie wielu kłopotów, jakie pojawiają się pod rządami obecnie obowiązujących przepisów dotyczących odpowiedzialności za długi spadkowe, a to z tego względu, że w konkretnych stanach faktycznych może pojawić się przejściowa niepewność co do tego, na kim ciąży określony obowiązek, podlegający dziedziczeniu. Trzeba jednak pamiętać, że taki zabieg legislacyjny przekreśliłby jedną z podstawowych zasad polskiego prawa spadkowego, jaką jest zasada sukcesji uniwersalnej, co niewątpliwie doprowadzić by musiało do dalszych zmian przepisów prawa, które w polskim systemie miałyby znamiona prawdziwej rewolucji.

Pożądanym jest natomiast, aby polscy prawnicy choć w przybliżeniu zapoznali się z instytucją *personal representative*, gdyż w przyszłości coraz częściej dochodzić będzie do takich sytuacji, kiedy to obywatel polski będzie beneficjentem spadku podlegającego administracji według reguł omówionych w niniejszym artykule. Nie można również wykluczyć, że przed sądem polskim coraz częściej toczyć się będą sprawy, które na skutek zastosowania przepisów prawa prywatnego międzynarodowego rozstrzygać się będzie w oparciu o prawo merytoryczne któregoś z państw tradycji anglosaskiej, stanowiące tym samym statut spadkowy.